

تأثیر تاخیرات عادی و غیر عادی در روند انتشار و ارائه گزارش حسابرس بر استقلال حسابرس

حسام رحمانی^۱

وحید بخردی نسب^۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۱/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۷/۱۶

چکیده:

تأخیر در گزارش حسابرس، علل متعددی دارد، برخی از این تغییرات به صورت طبیعی بوده و بر استقلال حسابرس خدشه وارد نموده و منجر به افزایش استقلال حسابرسی به جهت ارائه اظهار نظر حسابرس ظرف مدت چهار ماه پس از پایان سال مالی می‌شود. ولی برخی از این تغییرات غیر قابل طبیعی بوده و از بازه زمانی حداکثری، تجاوز کرده و بنابر دلایلی نظیر اتفاقات و رویدادهای غیر قابل پیش بینی و دور از انتظار و غیر عادی در تأخیر ارائه گزارش حسابرس بر استقلال حسابرس تأثیر گذار نمی‌باشد. این پژوهش برای نخستین بار در ایران تأخیرات در گزارش حسابرسی را به دو دسته تأخیرات عادی و غیر عادی تفکیک و به بررسی اثر این دو عنصر مهم بر استقلال حسابرسی پرداخته است. در همین راستا به بررسی ۹۱ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده از بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ پرداخته شده و با استفاده از نرم افزار اقتصادسنجی ایوز به تخمین آزمون فرضیه‌ها پرداخته شده است. در نهایت شواهد پژوهش حاکی از آن است که افزایش تأخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌گردد ولی وقوع تأخیرهای غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی تأثیری بر افزایش یا کاهش استقلال حسابرس ندارد.

کلمات کلیدی: تأخیر عادی در گزارش حسابرس، تأخیر غیر عادی در گزارش حسابرس، استقلال حسابرس.

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری، کردستان، کد پستی: ۶۶۳۱۶۱۶۵۷۶ رایانامه
Rahmani_hesam1368@yahoo.com

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری، خوزستان، کد پستی: ۶۳۶۱۶۱۶۱۵۱ رایانامه
vahid.bekhradinasab@gmail.com

۱- مقدمه

صورت‌های مالی حسابرسی شده به عنوان یکی از منابع قابل اعتماد اطلاعات برای استفاده کنندگان محسوب می‌شوند. اما این اطلاعات زمانی می‌تواند توسط استفاده کنندگان مورد استفاده قرار بگیرد که دارای مجموعه‌ای از ویژگی‌های کیفی باشد. همچنین امروزه ویژگی‌های کیفی اطلاعات و قابلیت اتکای اطلاعات به عنوان معیاری بسیار مهم از سوی مراجع حرفه‌ای، قانون‌گذاران، تجزیه و تحلیل کنندگان اطلاعات مالی، سرمایه‌گذاران، مدیران و جامعه علمی مورد توجه قرار گرفته است. یکی از این ویژگی‌ها، عدم تأخیر در اطلاعات یا به عبارتی بهنگام بودن آنها است. بهنگام بودن یکی از ویژگی‌های مربوط بودن اطلاعات است و به این معناست که اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار گیرند که فرصت تصمیم‌گیری، قضاوت و اقدام بهنگام نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان وجود داشته باشد (برزید و معدنچی، ۱۳۹۳). همچنین به موقع بودن یکی از خصایص مربوط بودن اطلاعات و به معنای آن است که اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار بگیرد که فرصت اتخاذ تصمیم قضاوت و اقدام نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان وجود داشته باشد. به عبارت دیگر اطلاعات مالی باید پیش از سپری شدن زمانی که استفاده کنندگان می‌توانند بر مبنای آن اطلاعات داوری و تصمیم‌گیری نمایند در اختیار آنان گذاشته شود (محمد نور، شافی و وان حسین، ۲۰۱۰). از آنجاکه اطلاعات مالی نسبت به گذشت زمان بسیار حساس است و بعضاً با مرور زمان ارزش و سودمندی خود را در تصمیم‌گیری‌ها از دست می‌دهند، بنابراین هر قدر ارائه اطلاعات به تاریخ وقوع رویدادهای مربوط نزدیکتر باشد اطلاعات به موقع تر خواهد بود. مصداق این موضوع در گزارشگری مالی نزدیک بودن زمان ارائه گزارش به تاریخ پایان دوره مالی است. برای نمونه، شرکت‌هایی که گزارشات حسابرسی شده خود را با تأخیر به بازار گزارش می‌کنند، نسبت به شرکت‌هایی که گزارشات مالی حسابرسی شده خود را زودتر گزارش می‌نمایند، به احتمال بیشتری، بازده سهام کمتری خواهند داشت (گیولی و پالمون، ۱۹۸۲؛ کراس و چرودر، ۱۹۸۴). سرمایه‌گذاران، قانونگذاران، کمیته حسابرسی و حسابرسان به دنبال شناسایی عواملی هستند که ممکن است نشان دهنده ریسک مربوط به تحریف‌های با اهمیت کشف نشده در صورتهای مالی باشند. یکی از این عوامل تأخیر گزارش حسابرسی که مبحث اصلی پژوهش حاضر می‌باشد.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

درباره تأخیر گزارش حسابرسی پژوهش‌های متعددی انجام شده است. برای نمونه، در یونان لونتیس و همکاران (۲۰۰۵) پس از بررسی‌های خود یافتند که بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی فاصله زیادی وجود دارد، به شکلی که کمترین زمان ۳۰ روز بوده است و بیشترین زمان،

3- Mohamad-Nor and Wan-Hussin

4- Givoly and Palmon

5- Kross and Schroeder

6- Leventis

۱۵۸ روز. همچنین بطور کلی میانگین تأخیر حسابرسی در اسپانیا ۸۵ روز (بونسون - پونت^۷ و همکاران، ۲۰۰۸). در یونان ۹۸ روز (لونتیس و همکاران، ۲۰۰۵)، ۱۰۹ روز در هونگ کونگ (نجی و تای^۸، ۱۹۹۴) و در کویت ۶۲ روز در سال ۲۰۰۷ (القانم و هگازی^۹، ۲۰۱۱) می‌باشد. اما در ایران نیز دستورالعمل افشای سازمان بورس، شرکت‌ها را مکلف می‌نماید تا صورت‌های مالی حسابرسی شده خود را ۱۰ روز قبل از مجمع عمومی عادی سالانه صاحبان سهام، افشا نمایند؛ یا عمدتاً به موجب اساسنامه شرکت‌ها، مجمع عمومی می‌بایست حداکثر ظرف مدت ۴ ماه پس از پایان سال مالی برگزار گردد. بر اساس تبصره ۵ ماده ۷ این دستورالعمل، در صورتی که گزارش‌ها و صورت‌های مالی سالانه و میان‌دوره‌ای، قبل از مهلت مقرر در این ماده تهیه شده باشند، باید فوراً توسط ناشر افشا گردد، که عدم افشا تا قبل از مهلت مقرر، بلامانع و مشمول تأخیر عادی گزارش حسابرسی می‌شود (کمیته فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۹۱). تأخیر عادی گزارش حسابرسی به عنوان دوره بین پایان سال مالی یک شرکت و تاریخ گزارش حسابرسان تعریف می‌شود، که یکی از متغیرهای خروجی قابل مشاهده خارجی است که اجازه می‌دهد تا دیگران بهره‌وری (کارایی) حسابرسی را اندازه‌گیری کنند (بامبر و همکاران^{۱۰}، ۱۹۹۳).

ولی با توجه به قوانین و مقررات مربوط به زمان انتشار اطلاعات مالی می‌توان گفت، شرکت‌هایی که بعد از زمان مشخص شده توسط قانون بورس گزارشات حسابرسی شده سالانه خود را منتشر می‌کنند، دارای تأخیر غیر عادی در گزارشگری هستند. به عبارتی عدم انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده طی بازه زمانی فروردین تا تیرماه، عادی بوده و هر گونه تأخیر احتمالی ناشی از عدم انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده طی این فاصله زمانی تأخیر عادی بوده ولی هنگامی که شرکت‌ها صورت‌های مالی حسابرسی شده خود را پس از اتمام تیرماه افشا نمایند، این تأخیر از حالت عادی خارج و به حالت غیر عادی مبدل می‌گردد. پس به منظور کسب اطمینان نسبت به ارائه اطلاعات قابل اتکا از سوی شرکت‌ها، می‌بایست گزارشات فوق، توسط افراد مستقل و با صلاحیت، اعتباردهی شود. در فرآیند تصمیم‌گیری، اطلاعات اعتباردهی نشده، ارزش چندانی برای تصمیم‌گیرندگان و فعالان بازار نخواهند داشت. بدین ترتیب ویژگی قابلیت اتکا اطلاعات، تبدیل به یکی از معیارهای مهم کیفی، در ارائه اطلاعات حسابداری شده است. در پیوست استانداردهای حسابداری ایران و در بخش مفاهیم نظری نیز، بر ارائه اطلاعات قابل اتکا تأکید شده و قابلیت اتکای اطلاعات را جزئی از ویژگی‌های کیفی اطلاعات ذکر کرده است. در این بخش از استانداردها عنوان گردید، اطلاعاتی قابل اتکا هستند که عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه با اهمیت بوده و به طور صادقانه معرف آن چیزی هستند که مدعی بیان آن می‌باشند یا به گونه‌ای معقول انتظار می‌رود بیان کنند و در ادامه ذکر می‌کند که باید نوعی موازنه بین مزیت‌های نسبی «ارائه اطلاعات قابل اتکا» و

7- Bonson-Ponte

8- Ng and Tai

9- Al-Ghanem and Hegazy

10- Bamber et al

«گزارشگری به موقع» برقرار نمود. در هر حال با توجه به اهمیت موضوع «ارائه اطلاعات قابل اتکا» برای بازار سرمایه، و نیز نقش حسابرسان مستقل بر اعتباردهی و بالابردن قابلیت اتکای اطلاعات، باید عوامل اثرگذار بر میزان استقلال حسابرسان، ارزیابی گردیده و با شناسایی عوامل یاد شده، تدابیری اندیشه شود تا سهامداران و شرکت‌ها بتوانند از حسابرسانی با کیفیت بالاتر و خدمات بهتر استفاده نموده؛ صورتهای مالی، حتی امکان، عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه با اهمیت مدیران گردیده و در جهت بهبود ویژگی قابلیت اتکا در گزارشگری مالی گام برداشته شود.

یکی از عوامل اثر گذار بر میزان استقلال حسابرس، حق الزحمه حسابرس می‌باشد. در واقع با استخدام شرکای حسابرسی باتجربه و کارمندان ماهر، حسابرسان قادرند تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی را کاهش دهند. در عین حال، استفاده از تیم حسابرسی با تخصص بالا هزینه‌های حسابرسی را از سطح عادی افزایش می‌دهد. بنابراین نتیجه تأخیر کمتر در ارائه گزارش حسابرسی حق الزحمه عادی حسابرسی بالاتر خواهد بود. به عبارت دیگر افزایش تلاش‌های بنیادی حسابرس، زمان مورد نیاز برای تکمیل کار حسابرسی را افزایش می‌دهد (واعظ و احمدی، ۱۳۹۳)، در واقع آنها بیان می‌دارند که سطح معینی از فعالیت برای انجام عملیات حسابرسی الزامی است، انجام فعالیت‌های حسابرسی بیشتر باعث افزایش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی بدون تغییر در کیفیت حسابرسی می‌شود. ولی به موقع بودن گزارشگری مالی حسابرسی شده، نگرانی دیرینه سهامداران، مدیران، قانونگذاران و حسابرسان داخلی و مستقل می‌باشد (لامبرت^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۰).

آخرین اعلامیه الزامات SOX فشار را بر شرکت‌ها و حسابرسان جهت انجام به موقع حسابرسی تشدید کرده است (برنسون^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۱)، در نتیجه احتمال افزایش تأخیر در گزارشگری حسابرس، منجر به پافشاری و ایستادگی صاحبکار در مقابل حسابرس و افزایش سطح عادی هزینه‌های حسابرسی می‌شود. ولی حسابرس سطح افزایش هزینه‌ها را فقط، تا مرز فزونی عوامل طبیعی و قابل پیش بینی در حین رسیدگی به صورتهای مالی قبول می‌کند. به عبارتی، حسابرس بواسطه افزایش حق الزحمه در برابر تأخیر عادی در گزارشگری، دقت خود را افزایش داده و به این عوامل رسیدگی می‌نماید. کاهش مهلت گزارشگری از ۹۰ روز به ۶۰ روز طی یک دوره سه ساله نشان دهنده الزام و نیاز به گزارشگری سریع تر حسابرسان مستقل با توجه به انجام کار بیشتر در زمان کمتر می‌باشد (لامبرت و همکاران، ۲۰۱۰). این فرجه زمانی کوتاه اهمیت جستجو برای ابزاری در جهت کاهش تأخیر حسابرسی و افزایش به موقع بودن را ملزم می‌کند.

محققین با توجه به نتایج پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهند که تأخیر در گزارش حسابرسی مربوط به هر دو عامل کار انجام شده طبق قرارداد حسابرسی و کارایی حسابرسی می‌باشد. از آنجایی که تأخیر در گزارش حسابرسی یک شاخص معقولی از تلاش حسابرسان است، بنابراین تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی یک معیار مناسب از تلاش حسابرس است (کنچل و همکاران^{۱۳}، ۲۰۰۹).

11- Lambert

12- Bronson

13- Knechel et al

بنابراین با افزایش این عوامل و کاهش زمان رسیدگی به صورت‌های مالی می‌توان عنوان کرد که حسابرس با نادیده گرفتن این موارد با وجود این‌که با پافشاری و ایستادگی صاحبکار و با توجه به این‌که با افزایش سطح عادی هزینه‌های حسابرسی روبرو بوده و هزینه این موارد را دریافت نموده ولی صرفنظر از دقت لازم و تلاش کافی، بر استقلال خود خدشه وارد می‌کند. این عمل نقض تعریف دی آنجلو از استقلال حسابرسی می‌باشد. دی آنجلو (۱۹۸۱) استقلال حسابرس را تمایل وی به گزارش اشتباهات و تحریف‌های با اهمیت کشف شده در صورت‌های مالی ارائه شده توسط صاحبکار می‌داند. احتمال فشار صاحبکار بر حسابرس، به منظور اظهار نظر زود هنگام حسابرس، احتمال خدشه دار شدن استقلال حسابرس را به همراه دارد. چرا که از منظر صاحبکار این تاخیر، باعث می‌شود تا سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی زمانی یکسان برای دسترسی برابر به اطلاعات نداشته باشند، که این موضوع باعث کاهش محتوای اطلاعات در گزارش‌های حسابداری به صورتی بالقوه می‌شود (حاجیها و رفیعی، ۱۳۹۳).

از سوی دیگر، برخی از محققان معتقدند که تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی احتمالاً ناشی از وجود مشکلات در فرآیند حسابرسی است که افزایش ریسک حسابرسی را به دنبال دارد. در نهایت تأخیر بیشتر در ارائه گزارش حسابرسی، حاکی از انجام یک حسابرسی کامل‌تر است که افزایش احتمال کشف تحریف‌های با اهمیت را به دنبال دارد. بر این اساس و با توجه به این‌که طبق نظرات کنچل و همکاران (۲۰۰۹)، افزایش تلاش حسابرسان افزایش کیفیت حسابرسی و افزایش هزینه‌های حسابرسی جهت ارائه به موقع صورت‌های مالی، را به دنبال دارد. مساله‌های اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین تاخیر در گزارشگری مالی و استقلال حسابرس می‌باشد. به عبارتی این به دنبال پاسخگویی به این پرسش است، که آیا تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌شود یا خیر.

□ ۳- پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهشی در زمینه تاخیر در گزارش حسابرسی و استقلال حسابرس، چه در داخل کشور و چه در خارج کشور انجام نشده است. این اولین پژوهشی است که به بررسی و ارزیابی ارتباط میان این دو متغیر به صورت کمی می‌پردازد. لذا پژوهش‌های مرتبط با متغیرهای پژوهش و برخی از تحقیقات عمده‌ای که به نحوی به موضوع تحقیق ارتباط پیدا می‌کنند، بیان می‌گردند تا بدین وسیله پشتوانه‌ای برای متغیرهای بکارگرفته شده، فراهم گردد.

۳-۱- پیشینه داخلی

مهدوی و حسینی نیا (۱۳۹۴) به بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. نمونه پژوهش شامل ۶۴ شرکت بورسی در بازه زمانی ۱۳۹۱-۱۳۸۴ و روش مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌ها رگرسیون داده‌های ترکیبی است. نتایج آزمون آماری فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین نوع

گزارش حسابرس با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یعنی، در صورت دریافت گزارش حسابرسی تعدیل شده، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی بیشتر می‌شود. هم چنین، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین تغییر حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه معنادار آماری وجود ندارد. یعنی، تغییر حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت باعث کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی نمی‌شود.

واعظ و احمدی (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و تعداد بند اظهار نظر حسابرسی بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی پرداخته‌اند. در این پژوهش تأخیر در گزارش حسابرس، فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ ارائه گزارش حسابرسی می‌باشد. نمونه آماری ۱۰۹ شرکت طی بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که تجربه حسابرس و حق الزحمه غیر عادی حسابرس با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی رابطه منفی و معنی داری دارد. صادقی حسن آبادی (۱۳۸۸) نیز به بررسی عوامل تأثیر گذار بر زمان صدور گزارش حسابرسی پرداخت و متغیرهایی از قبیل نوع گزارش حسابرسی، وجود بدهی احتمالی، وجود ارقام غیر مترقبه، وجود سهامدار عمده و وجود سابقه همکاری بین حسابرس و صاحبکار را مورد آزمون قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که نوع گزارش حسابرسی، طی همه سالهای مورد بررسی، به شکلی معنادار بر تاریخ گزارش حسابرس موثر بوده است. متغیر سهامدار عمده و هر دو متغیر بدهیهای احتمالی و تغییر حسابرس، به ترتیب طی سه سال و یک سال از دوره مورد بررسی بر تاریخ گزارش حسابرس تأثیری معنادار داشته‌اند. ولی متغیر ارقام غیر مترقبه رابطه معناداری را با تاریخ گزارش حسابرسی نشان نداد.

معمیری (۱۳۸۶) تأثیر پنج عامل اندازه شرکت، سودآوری شرکت، ریسک شرکت (ریسک مالی)، نوع موسسه حسابرسی و تاریخ پایان سال مالی را بر مساله تأخیر حسابرسی در بین شرکت‌های ایرانی» مورد بررسی قرار داد. نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که تنها پایان سال مالی با به موقع بودن گزارش حسابرسی (تأخیر حسابرسی) رابطه معناداری دارد.

۲-۳- پیشینه خارجی

شارد^{۱۴} (۲۰۱۴) ارتباط بین تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی، مدیریت سود و ارزش شرکت را مورد بررسی قرار داد. نتایج این پژوهش بیانگر وجود ارتباط منفی بین معیارهای مدیریت سود و تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی موجب ایجاد تردیدهایی در مورد کیفیت سود بین سهامداران می‌شود.

بهروزی و همکاران (۲۰۱۳) پژوهشی تحت عنوان حق الزحمه خدمات حسابرسی و به موقع بودن را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین نوع حسابرس و دوره تصدی حسابرس با ارائه به موقع گزارش مالی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، همچنین نتایج حاکی از آن است که بین حق الزحمه حسابرسی و گزارش به موقع رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

انجل و دیوید (۲۰۱۲) به بررسی پژوهشی با عنوان حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی و سرایت آگاهی با بررسی تاخیر گزارش حسابرسی، پرداختند. شواهد حاکی از آن است که حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی وابستگی معناداری به تاخیر گزارش حسابرسی دارد به نحوی که این وابستگی در سال بعد از ارائه خدمات مستقل حسابرسی رخ داده و در سال مورد بررسی این وابستگی وجود ندارد. علاوه بر آن نتایج حاکی از آن است که حق الزحمه خدمات حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معناداری دارد.

حبیب و برهان آدین^{۱۵} (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین تخصص حسابرس در صنعت و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی پرداختند، آنها در پژوهش خود دریافتند که تأخیر حسابرسی برای شرکت‌هایی که توسط حسابرس متخصص صنعت رسیدگی میشوند کوتاهتر است. بعلاوه آنها به این نتیجه رسیدند که رعایت اختیاری الزامات IFRS منجر به تأخیر گزارش حسابرسی بیشتری میشود. انجمن حسابداران آمریکا (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان تفسیر تاخیر غیرعادی گزارش حسابرسی و پیامدهای آن بر کیفیت سود و ارزش شرکت ارائه نموده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت سود با تاخیر غیرعادی گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری دارد، همچنین اندازه شرکت نیز دارای رابطه منفی و معنادار با تاخیر غیرعادی گزارش حسابرسی می‌باشد، علاوه بر آن نتایج حاکی از آن است که حق الزحمه حسابرسی دارای رابطه غیرمعناداری با تاخیر غیرعادی گزارش حسابرسی دارد.

الیم احمد و حسین^{۱۶} (۲۰۱۰) در پژوهش خود تحت عنوان عوامل تعیین کننده تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی «؟ به این نتیجه رسیدند که بین تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی، شرکت‌های مالی، اندازه شرکت و سود دهی رابطه معکوس و با اهرم و اظهار نظر مقبول رابطه مستقیم وجود دارد.

لی و همکاران^{۱۷} (۲۰۰۸) در پژوهشی تحت عنوان «عوامل مؤثر بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی» به این نتیجه رسیدند که بین تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی و حق الزحمه پرداختی بابت خدمات غیر حسابرسی، اندازه مؤسسه حسابرسی و اظهار نظر غیر مقبول رابطه منفی وجود دارد. اما به رابطه معناداری بین تداوم انتخاب حسابرس و حق الزحمه اضافی پرداختی به حسابرس با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی نرسیدند.

آل- اجمعی^{۱۸} (۲۰۰۸) به بررسی موضوع تأخیرهای حسابرسی و گزارشگری در بازار سرمایه بحرین پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که متغیرهای اندازه شرکت، سودآوری، حاکمیت شرکتی و اهرم بر به موقع بودن گزارشگری سالانه واحدهای تجاری و تأخیر حسابرسی تأثیر دارد.

15- Habib& Bhuiyan.

16- Ahmad & hossain

17- Lee et al

18- Al-Ajmai.

لونتیس و همکاران^{۱۹} (۲۰۰۵) در پژوهشی عوامل مؤثر بر طولانی شدن انتشار گزارش حسابرسی در یونان را مورد مطالعه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که مؤسسات حسابرسی بین‌المللی گزارش حسابرسی را سریعتر تهیه می‌کنند، حق الزحمه اضافی با به موقع بودن گزارش مرتبط می‌باشد، هنگام صدور گزارش حسابرسی مشروط، زمان بیشتری صرف انجام عملیات حسابرسی شده است، حسابرسان بر روی موارد مبهم در گزارشات سالانه و نیز وجود اقلام غیرعادی در صورت سود و زیان وقت بیشتری صرف مینمایند. عوامل دیگری نظیر نوع مالکیت، سودآوری، اهرم مالی، تعداد شرکت-های تابعه، نوع صنعت، اتکا به حسابرس دیگر جهت اظهار نظر و تغییر حسابرس نیز در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت که ارتباط معناداری با مدت زمان انجام حسابرسی نداشتند.

لورانس و همکاران (۲۰۰۲) به بررسی پژوهشی با عنوان اثر تغییرات فصلی در حجم کار حسابرس بر حق الزحمه حسابرسی دولت محلی و تاخیر حسابرسی پرداختند، نتایج پژوهش حاکی از آن است در کشورهایی که پایان سال مالی آن‌ها به ژوئن ختم می‌شود نسبت به دیگر کشورهایی که پایان سال مالی آن‌ها به سپتامبر و دسامبر منتهی می‌شود، متحمل هزینه‌های پایین تری هستند و از نظر هزینه و تاخیر حسابرسی پایان سال مالی منتهی به ۳۱ دسامبر حداقل مطلوبیت را برای دولت ایالت متحده دارد. علاوه بر این نتایج حاکی از آن است که هزینه حسابرسی، تاخیر حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

□ ۴- فرضیه‌های پژوهش

در مطالعه حاضر انتظار بر این است که هر چه تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرس افزایش یابد استقلال نیز به نسبت آن بیشتر می‌شود؛ به عبارتی در صورت فزونی عوامل طبیعی و قابل پیش بینی در زمان رسیدگی به صورت‌های مالی که رسیدگی بیشتری را ایجاب نماید، انتظار بر این است که حسابرس دقت خود را افزایش داده و به این عوامل رسیدگی نماید، بنابراین با افزایش این عوامل و کاهش زمان رسیدگی به صورت‌های مالی نسبت به زمان مقتضی برای رسیدگی، می‌توان عنوان کرد که حسابرس این موارد را نادیده گرفته که در نتیجه آن استقلال حسابرس خدشه دار می‌شود. بنابراین فرضیه اول پژوهش بدین صورت است که:

فرضیه اول: افزایش تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌گردد.

همچنین در صورتی که اتفاقات و رویدادهای غیرقابل پیش بینی و دور از انتظار که نیازمند به رسیدگی بیشتر و در نتیجه افزایش تاخیر در ارائه گزارش هستند به وقوع بپیوندند و این عوامل به صورت غیرعادی باشند، هر چند که نیازمند رسیدگی و اختصاص زمان بیشتر و در نتیجه آن افزایش تاخیر در ارائه گزارش می‌گردد، چون این عوامل خارج از انتظارات است می‌توان نتیجه گرفت که بر استقلال حسابرس تأثیری نداشته باشد، بنابراین فرضیه دوم به صورت زیر تدوین می‌گردد:

فرضیه دوم: وقوع تاخیرهای غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی تأثیری بر افزایش یا کاهش استقلال حسابرس ندارد.

□ ۵- جامعه آماری

دوره زمانی این پژوهش از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ می‌باشد. جامعه آماری پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. معیارهای زیر در انتخاب نمونه در نظر گرفته شده است:

قبل از سال ۱۳۸۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد .
سهام آنها در بورس معامله شده باشد.

به منظور قابل مقایسه بودن اطلاعات، پایان سال مالی شرکتها ۲۹ اسفند باشد.

طی قلمرو زمانی پژوهش، هیچ گونه توقف فعالیت نداشته و در طی دوره مورد بررسی تغییر سال مالی و تغییر فعالیت نداشته باشد.

صورت‌های مالی آنها حسابرسی شده باشد.

شرکت‌های مورد نظر جزو شرکتهای سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، بانک‌ها، هلدینگها، لیزینگها و بیمه‌ها نباشند.

داده‌های آن در طی دوره مورد رسیدگی به ویژه برای هزینه‌های حسابرسی در دسترس بوده و مشخص باشد

در نهایت با توجه به محدودیت‌های فوق الذکر تعداد ۹۱ شرکت به عنوان نمونه آماری با استفاده از روش حذف سامانمند انتخاب گردید.

□ ۶- متغیرهای پژوهش

۶-۱- متغیر وابسته

استقلال حسابرس (LAF): با توجه به این‌که در اکثر پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج کشور از پرسشنامه برای گردآوری داده‌های استقلال استفاده شده و داده‌های گردآوری شده به صورت کیفی است، این پژوهش در صدد آن بود که از معیار کمی استفاده نماید و با جستجو در پژوهش‌های خارج از کشور، یافته‌ها حاکی از آن است که پژوهشگرانی مانند پالموس (۱۹۸۶) و (۱۹۸۸)؛ مویزر (۱۹۹۷)؛ ووتن (۲۰۰۳)؛ کراسول و همکاران (۲۰۰۲) و آگوستین (۲۰۱۴) جهت سنجش استقلال حسابرس از حق الزحمه حسابرسی به عنوان یک شاخص از استقلال حسابرس استفاده نموده بودند و لذا در این پژوهش به پیروی از این پژوهشگران از هزینه‌های حسابرسی پرداخت شده توسط شرکت به حسابرس جهت کمی نمودن استقلال حسابرس و همچنین جهت استاندارد سازی آن نیز از لگاریتم طبیعی این حساب استفاده گردید، بنابراین در این پژوهش استقلال حسابرس برابر است با لگاریتم طبیعی هزینه‌های حسابرسی پرداخت شده توسط شرکت به حسابرس.

۶-۲- متغیرهای مستقل

در این پژوهش تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرس و تاخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرس به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند، که نحوه سنجش هر کدام به پیروی از پژوهش بلنکلی و همکاران (۲۰۱۴) به شرح زیر می‌باشد:

۶-۲-۱ تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی (LAG): تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرس عبارت است از لگاریتم طبیعی فاصله بین پایان سال مال تا تاریخ امضای گزارش حسابرسی.

۶-۲-۲ تاخیر غیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی (ABALAG): برای اندازه گیری این متغیر، مدل زیر که توسط بلنکلی و همکاران (۲۰۱۴) ارائه شده است به شرح رابطه (۱) به کار گرفته شده است:

رابطه (۱)

$$\text{LAGit} = \text{B0} + \text{B1PY_LAGit} + \text{B2LTAit} + \text{B3LTA_Sqit} + \text{B4FOREIGNit} + \text{B5AUDIT_FEESit} + \text{B6RES_CURit} + \text{B7RES_PASTit} + \text{B8Crit} + \text{B9ROAit} + \text{B10LOSSit} + \text{B11EPSGR} \\ \text{OWit} + \text{B12BTMit} + \text{B13LEVit} + \text{B14AGEit} + \text{B15TOTAL_ACCRUALSit} + \text{B16TOTAL_ACCRUALSSqit} + \text{B17SPECIALISTit} + \text{B18TENUREit} + \text{B19TENURE_Sqit} + \text{B20-} \\ \text{24YEAR} + \text{eit}$$

که در مدل فوق:

LAG: تاخیر در گزارش حسابرسی

PY_LAG: لگاریتم طبیعی تاخیر در گزارش حسابرسی دوره قبل

LTA: اندازه شرکت

LTA_SQ: مجذور اندازه شرکت

FOREIGN (صادرات): اگر شرکت دارای فروش خارجی یا صادرات باشد، عدد ۱ و در غیر این صورت ۰ است.

AUDIT_FEES: لگاریتم طبیعی حق الزحمه پرداخت شده به حسابرس

RES_CUR (تجدید ارزیابی صورت‌های مالی سال قبل): اگر صاحبکار صورت‌های مالی حسابرسی شده سال گذشته را در سال جاری تجدید ارائه نماید، عدد ۱ و در غیر این صورت ۰ است.

RES_PAST (تجدید ارزیابی صورت‌های مالی در دو سال قبل): اگر صورت‌های مالی هر دو سال گذشته تجدید ارائه شوند، عدد ۱ و در غیر این صورت ۰ است.

CR (نسبت جاری): نسبت مجموع دارایی‌های جاری به مجموع بدهی‌های جاری.

ROA (سودآوری): نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها.

LOSS (زیان): یک متغیر مجازی است؛ چنانچه واحد تجاری در سال جاری زیان گزارش کرده باشد، به آن ارزش یک و در غیر این صورت به آن ارزش صفر اختصاص می‌یابد.

EPSGROW (رشد سود): اگر شرکت در ۴ دوره متوالی افزایش سود داشته باشد، عدد ۱ و در غیر این صورت صفر است.

BTM (نسبت ارزش دفتری سهام به ارزش بازار سهام): نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار سهام.

LEV (اهرم مالی): نسبت جمع بدهی‌ها به جمع دارایی‌ها.
 AGE (عمر شرکت): لگاریتم سن یا عمر شرکت در سال.
 TOTAL_ACCRUALS (اقلام تعهدی): جمع مانده‌ی اقلام تعهدی بر جمع دارایی‌ها.
 TOTAL_ACCRUALS_SQ (مجذور جمع مانده‌ی اقلام تعهدی بر جمع دارایی‌ها).
 FORMER_ANDERSEN (اندازه موسسه حسابرسی)؛
 SPECIALIST (تخصص حسابرس در صنعت):
 دوره تصدی (TENURE):
 TENURE_SQ (مجذور دوره تصدی):
 YEAR: متغیری است که نشان دهنده سال مورد بررسی می‌باشد.
 E: باقیمانده رگرسیون مدل که از آن تحت عنوان حق الزحمه غیر عادی حسابرسی (ABALAG) است.

۳-۶- متغیرهای کنترلی

متغیرهای بیشماری بر رابطه تاخیر در گزارش حسابرسی و استقلال حسابرس موثرند. به عنوان نمونه انتظار بر این است که چرخش حسابرس بر استقلال اثر گذار باشد، چرا که حسابرس، بدلیل حفظ موقعیت و ثبات کاری از سوی صاحبکار و عدم ترد صاحبکار، از عینیت یا انحراف نداشتن در قضاوت دقیق استفاده می‌کند. ولی در عوض انتظار می‌رود نوع اظهار نظر، کیفیت حسابرسی، تخصص حسابرس علی‌رغم این‌که متغیرهای حسابرسی هستند، تأثیری بر استقلال حسابرس نداشته؛ چرا که سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، دولت و سایر استفاده‌کنندگان ممکن است بر اظهار نظر حسابرس تکیه کنند، بنابراین، حسابرس نه تنها نباید قضاوت خود را منوط به دیگران کند، بلکه باید از هرگونه نفع شخصی که ممکن است قضاوت وی را تحت تأثیر قرار دهد، مستقل باشد. همچنین در کنار متغیرهای حسابرسی، اثر متغیرهای مالی هم بر رابطه تاخیر در گزارش حسابرسی و استقلال حسابرس در نظر گرفته شده که نحوه سنجش این متغیرها به شرح ذیل می‌باشد:

۳-۶-۱- نوع اظهار نظر حسابرس (AUOPIN)؛ متغیر مجازی است که در صورتی نظر ابراز شده در گزارش حسابرس بعد از رسیدگی به صورت‌های مالی به صورت مقبول باشد، به آن ارزش یک و در صورتی که نوع گزارش آن به صورت مشروط، مردود و یا عدم اظهار نظر باشد به آن ارزش صفر تخصیص داده میشود.

۳-۶-۲- تخصص حسابرس در صنعت (SPECIALIST): در این پژوهش برای محاسبه سهم بازار حسابرس از مدل ارائه شده در رابطه (۲) توسط دان و می‌هیو^{۲۰۰۴} استفاده می‌گردد.

رابطه (۲)

$$MKTSHR_{i,k} = \frac{\sum_{i=1}^{ijk} TA_{ijk}}{\sum_{i=1}^{ik} \sum_{j=1}^{jk} TA_{ijk}}$$

$MKTSHR_{i,k}$: عبارتست از سهم بازار موسسه i در صنعت k . که صورت کسر نشان دهنده مجموع دارایی‌های در صنعت k می‌باشد که توسط موسسه حسابرسی i مورد حسابرسی قرار گرفته است و مخرج کسر بیانگر تمام دارایی‌های موجود در صنعت k که توسط موسسه حسابرسی i تا i حسابرسی شده‌اند. در صورتی که سهم بازار موسسه i در صنعت k بیش از $\{ (1/2) \}$ (شکرت‌های موجود در یک صنعت/۱) باشد موسسه مذکور به عنوان متخصص صنعت، و به آن عدد یک در غیر اینصورت عدد صفر به آن اختصاص داده می‌شود. داشتن سهم زیاد بازار (سهم غالب بازار) به این نکته اشاره دارد که حسابرس به طور موفقیت آمیزی خود را از سایر رقیبان از لحاظ کیفیت حسابرسی متمایز کرده است (می‌هو و ویلکنیز، ۲۰۰۸).

۳-۳-۶ دوره تصدی (TENURE): لگاریتم تعداد سال‌هایی که حسابرس برای صاحبکار حسابرسی میکند به گونه‌ای که با هر سال افزایش در سال یا سال‌های مورد رسیدگی حسابرس یک واحد به میزان سال قبل اضافه شود و در سال تغییر حسابرس عدد صفر به آن تعلق می‌گیرد.
 ۴-۳-۶ کیفیت حسابرسی (AQ): برای محاسبه این متغیر از اقلام تعهدی اختیاری استفاده می‌شود. اقلام تعهدی اختیاری، یکی از پر کاربردترین متغیرهای است که معرف کیفیت حسابرسی به شمار می‌رود، اگر حسابرس، عملاً مدیریت سود فرصت طلبانه مدیریت شرکت را محدود کند، آنگاه کیفیت حسابرسی میل به بالا بودن دارد (فرانسیس^{۲۲} و همکاران، ۱۹۹۹ و بیکر^{۲۳} و همکاران، ۱۹۹۸). تخمین صورت گرفته از اقلام تعهدی اختیاری در این پژوهش با مدل تعدیل شده جونز انجام خواهد گرفت (دچو^{۲۴} و همکاران، ۱۹۹۶)، که به صورت رابطه (۳) است:

رابطه (۳)

$$TACC_{it} = \beta_0 1 / TA_{it-1} + \beta_1 (REV_{it} - REC_{it}) / TA_{it-1} + \beta_2 PPE_{it} / TA_{it-1} + \epsilon_{it}$$

که:

TACC: کل اقلام تعهدی بوده و برابر با سود خالص منهای جریان نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی است.

TA-۱: کل دارایی سال قبل

ΔREV : تغییر در فروش شرکت نسبت به سال قبل

21- - Mei Hu and Wilkins

22- - Francis

23- - Becker

24- - Dechow

ΔREC : تغییر در حساب‌های دریافتی نسبت به سال قبل و

PPE: اموال، ماشین آلات و تجهیزات.

و قدر مطلق باقیمانده‌های (e) این مدل بعنوان ارقام تعهدی اختیاری در نظر گرفته می‌شود که معیار کیفیت حسابرسی است.

۳-۵-۶- اندازه شرکت (LTA): در پژوهش‌های صورت گرفته، برای اندازه‌گیری اندازه شرکت از سه معیار کل دارایی‌ها (مهدوی پور و همکاران (۱۳۸۹)؛ دستگیر (۱۳۸۹) و علی نژاد ساروکلائی (۱۳۹۳)، کل فروش (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲ و وانگ (۲۰۱۱) و ارزش بازار شرکت (مهرانی و سادات بهبهانی نیا، ۱۳۸۹ و آشیک و همکاران، ۲۰۰۱) لگاریتم یا لگاریتم طبیعی گرفته شده است، لذا در این پژوهش از معیار لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها در پایان دوره مالی به عنوان اندازه شرکت استفاده گردید.

۳-۶- سودآوری (ROA): عبارت است از نسبت سود خالص به مجموع دارایی‌ها.

۳-۶-۷- اهرم مالی (LEVG): که از جمع کل بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها بدست می‌آید.

۷- مدل‌های پژوهش

در این پژوهش برای تخمین فرضیه‌های پژوهش از دو مدل استفاده شده است. برای بررسی فرضیه اول انتظار بر این است که هر چه تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرس افزایش یابد استقلال نیز به نسبت آن بیشتر می‌شود؛ به عبارتی در صورت فزونی عوامل طبیعی و قابل پیش بینی در زمان رسیدگی به صورت‌های مالی که رسیدگی بیشتری را ایجاب نماید انتظار بر این است که حسابرس دقت خود را افزایش داده و به این عوامل رسیدگی نماید، بنابراین با افزایش این عوامل و کاهش زمان رسیدگی به صورت‌های مالی نسبت به زمان مقتضی برای رسیدگی می‌توان عنوان کرد که حسابرس این موارد را نادیده گرفته که در نتیجه آن استقلال حسابرس خدشه دار می‌شود. بنابراین فرضیه اول پژوهش بدین صورت است که افزایش تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌گردد و مدل مورد تخمین آن به شرح رابطه (۴) به صورت زیر است:

$$LAFit = B_0 + B_1ALAGit + B_2AQit + B_3AUOPINit + B_4SPECIALISTit + B_5TENUREit + B_6ROAit + B_7LTAit + B_8LEVGit + eit$$

که برای تایید فرضیه اول پژوهش انتظار بر این است که B_1 به صورت مثبت و معنی دار باشد. برای فرضیه دوم پژوهش نیز انتظار بر این است در صورتی که اتفاقات و رویدادهای غیرقابل پیش بینی و دور از انتظار که نیازمند به رسیدگی بیشتر و در نتیجه افزایش تاخیر در ارائه گزارش هستند به وقوع بپیوندند و این عوامل به صورت غیرعادی باشند، هر چند که نیازمند رسیدگی و اختصاص زمان بیشتر و در نتیجه آن افزایش در تاخیر در ارائه گزارش می‌گردد، چون این عوامل خارج از انتظارات است می‌توان نتیجه گرفت که بر استقلال حسابرس تاثیری نداشته باشد بنابراین مدل دوم به شرح رابطه (۵) به صورت زیر تدوین می‌گردد:

رابطه (۵)

$$LAFit = B0 + B1ABALAGit + B2AQit + B3AUOPINit + B4SPECIALISTit + B5TENUREit + B6ROAit + B7LTAit + B8LEVGit + eit$$

که برای تایید فرضیه دوم پژوهش انتظار بر این است که $B1$ به صورت مثبت و معنی دار باشد.

۸- یافته‌های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل داده‌های هر یک از مدل‌های بیان شده نیاز است قبل از پردازش آنها و آزمون فرضیه‌ها، فروض کلاسیک مدل آزمون شود. یکی از فروض کلاسیک آماری همسانی واریانس باقی مانده‌ها است که از فرضیه‌های اساسی هر رابطه محسوب می‌شود، همچنین لازم است آزمون‌های آماری لازم برای تبیین نوع داده‌ها انجام گیرد تا مشخص گردد که داده‌ها به صورت تابلویی است یا تلفیقی و در صورتی که نوع داده‌ها تابلویی تشخیص داده شد، باید نوع اثرات آن مشخص گردد برای بررسی فرض ناهمسانی واریانس در این پژوهش، از آزمون وایت استفاده شده که نتایج آن در نگاره (۱) ارائه شده است:

نگاره (۱): نتایج آزمون ناهمسانی واریانس باقی مانده‌ها

آزمون هاسمن		آزمون F لیمر		آزمون ناهمسانی واریانس		مدل
آماره آزمون	سطح معناداری	آماره آزمون	سطح معناداری	آماره آزمون	سطح معناداری	
۲۵۷/۵۱	۰/۰۰۰۰	۳/۳۱	۰/۰۰۰۰	۱/۰۵	۰/۳۲۳۸	تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسان
۲۱/۷۰	۰/۰۰۰۱	۲/۵۰	۰/۰۰۰۰	۲۰/۸۵	۰/۰۰۰۰	کیفیت حسابرسی
۱۶/۴۱	۰/۰۳۶۹	۷/۳۸	۰/۰۰۰۰	۱/۷۳	۰/۰۰۳۸	مدل آزمون فرضیه اول
۱۵/۷۱	۰/۴۶۶	۷/۳۸	۰/۰۰۰۰	۱/۷۸	۰/۰۰۲۴	مدل آزمون فرضیه دوم

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج مندرج در نگاره (۱) نشان می‌دهد که آماره احتمال محاسبه شده در آزمون وایت برای مدل تاخیر عادی در گزارش حسابرسان از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است که نشان از همسانی واریانس بوده و روش تخمین این مدل به صورت رگرسیون حداقل مربعات معمولی می‌باشد. همچنین آماره احتمال محاسبه شده برای مدل تاخیر غیر عادی در گزارش حسابرسان پژوهش کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بوده که در این مدل‌ها ناهمسانی واریانس وجود داشته و روش تخمین به صورت رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته است. در ارتباط با نوع تخمین داده‌ها، نتایج آزمون F لیمر برای چهار مدل کمتر از سطح ۰/۰۵ می‌باشد که بر مبنای این نتایج فرض صفر آزمون مبنی بر تلفیقی بودن داده‌ها رد شده و داده‌ها به صورت تابلویی تخمین زده می‌شود. با توجه به آزمون F لیمر، لازم است

آزمون هاسمن برای تعیین نوع داده‌های تابلویی انجام گیرد. همان طور که در نگاره (۱) مشاهده می‌شود نتیجه آزمون هاسمن برای مدل‌های پژوهش نشان می‌دهد که مقدار احتمال مربوط به این آماره‌ها از ۵ درصد کمتر است، بنابراین این مدل‌های پژوهش بر روی متغیر مورد نظر بر اساس رویکرد داده‌های تابلویی با اثرات ثابت تخمین زده می‌شود. در ادامه با در نظر گرفتن نتایج پیش آزمون‌های آماری به تخمین مدل‌های اصلی پژوهش پرداخته می‌شود که نتایج آن در نگاره (۲) نشان داده شده است.

نگاره (۲): نتایج مربوط به تخمین مدل اول پژوهش

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب برآورد شده	آماره t	سطح معناداری
تاخیر عادی در گزارش حسابرسان	LAG	۰/۱۰	۲/۵۱	۰/۰۱۲۱
کیفیت حسابرسی	AQ	۰/۰۳	۰/۳۴	۰/۷۳۱۸
نظر حسابرسان	AUOPIN	-۰/۰۱	-۰/۴۸	۰/۶۲۵۰
تخصص حسابرسان در صنعت	SPECIALIST	-۰/۰۰۳	-۰/۰۴	۰/۹۶۵۰
چرخش حسابرسان	TENURE	۰/۳۳	۷/۹۱	۰/۰۰۰۰
سودآوری	ROA	۰/۵۴	۴/۱۱	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت	LTA	۰/۵۷	۲۳/۵۹	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	LEVG	۰/۱۸	۱/۵۶	۰/۱۱۷۹
عرض از مبدأ	C	-۲/۰۳	-۵/۴۱	۰/۰۰۰۰
مقدار آماره F	معناداری آماره F	آزمون دوربین واتسون	ضریب تعیین تعدیل شده	
۶۵/۲۳	۰/۰۰۰۰	۱/۸۴	۰/۹۲	

منبع: یافته‌های پژوهش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نگاره (۳): نتایج مربوط به تخمین مدل دوم پژوهش

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب برآورد شده	آماره t	سطح معناداری
تاخیر غیر عادی در گزارش حسابرس	ABALAG	۰/۰۲۷	۰/۵۶	۰/۵۶۹۷
کیفیت حسابرسی	AQ	۰/۰۶۶	۰/۵۷	۰/۵۶۸۴
نظر حسابرس	AUOPIN	-۰/۰۰۵	-۰/۱۹	۰/۸۴۵۹
تخصص حسابرس در صنعت	SPECIALIST	۰/۰۱۰	۰/۱۱	۰/۹۱۰۲
چرخش حسابرس	TENURE	۰/۳۲۸	۷/۸۰	۰/۰۰۰۰
سودآوری	ROA	۰/۵۲۶	۳/۹۴	۰/۰۰۰۱
اندازه شرکت	LTA	۰/۵۹۷	۲۲/۵۱	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	LEVG	۰/۲۰۲	۱/۶۸	۰/۰۹۱۹
عرض از مبدأ	C	-۱/۸۲	-۵/۲۶	۰/۰۰۰۰
مقدار آماره F	معناداری آماره F	آزمون دوربین واتسون	ضریب تعیین تعدیل شده	
۶۴/۸۹	۰/۰۰۰۰	۱/۸۳	۰/۹۲	

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج آزمون F لیمر، دو مدل اصلی پژوهش بر اساس رویکرد داده‌های تابلویی با اثرات ثابت تخمین زده شد. مقدار F رگرسیون که نشان از توان توضیح دهندگی مدل است، برای هر دو مدل، احتمال آماره کمتر از ۰/۰۱ است که می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۹ درصد این دو مدل معنادار بوده و دارای اعتبار است. براساس همین نتایج ملاحظه مقدار آماره دوربین واتسون نیز برای دو مدل به ترتیب برابر با ۱/۸۴ و ۱/۸۳ بوده و حاکی از آن است که بین اجزاء اخلال خودهمبستگی وجود ندارد، زیرا این مقدار در فاصله ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد. همچنین ضریب تعیین تعدیل شده برای دو مدل برابر با ۰/۹۲ است که نشان می‌دهد ۹۱ درصد تغییرات متغیر وابسته از طریق مدل رگرسیون توضیح داده می‌شود.

۹- نتیجه گیری و بحث

فرضیه اول پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا افزایش تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌شود یا خیر؟ برای بررسی فرضیه اول پژوهش هدف نبود رابطه معنی دار بین تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی و استقلال حسابرس در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، به عنوان فرضیه صفر انتخاب و وجود آن (عکس فرضیه صفر) به عنوان فرضیه مقابل در نظر گرفته شد. همان طور که در نگاره (۲) مشاهده می‌شود، مقدار سطح معناداری محاسبه شده برای متغیر تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی برابر ۰/۰۱۲۱ می‌باشد در نتیجه فرضیه صفر رد شده و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اذعان نمود که بین تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی و استقلال حسابرس رابطه معناداری وجود دارد. همچنین

ضریب برآورد شده متغیر تاخیر عادی در گزارش حسابرس برابر با ۰٫۱۰۷ می‌باشد، علامت این ضریب نشان می‌دهد که رابطه دو متغیر به صورت مستقیم بوده به گونه‌ای که افزایش در تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی سبب افزایش استقلال حسابرس شده و دارای تغییرات هم جهت هستند و کاهش در تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به کاهش استقلال حسابرس می‌گردد. با توجه به این نتایج و همچنین با توجه به دلایل تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی به شرکت، علی‌الخصوص عواملی که به صورت عادی و متداول در بیشتر حسابرسی‌ها وجود دارد می‌توان گفت که اختصاص زمان بیشتر رسیدگی به صورت‌های مالی واحد مورد رسیدگی و افزایش دقت در بررسی اقلام تشکیل دهنده توسط حسابرس به ویژه حساب‌هایی که دارای ابهام و ریسک بالایی هستند سبب می‌گردد که استقلال حسابرس بیشتر شود، از طرف دیگر با توجه به این نتایج می‌توان گفت که در صورت وقوع عوامل عادی که نیازمند رسیدگی و زمان بیشتر هستند، کاهش در زمان رسیدگی صورت‌های مالی به نسبت زمان مقتضی برای رسیدگی این تفکر را در استفاده کنندگان و سایر اشخاص به وجود می‌آورد که حسابرس بررسی‌های خود را به خوبی انجام نداده است چرا که در حالت عادی هر شرکتی دارای فعالیت‌های نسبتاً مشخص بوده و پیچیدگی حساب‌های آن کمتر تغییر می‌یابد، در نتیجه به نظر می‌رسد هر چه زمان ارائه گزارش حسابرس به شرکت در طی سال به نسبت سال‌های قبل منظم و در زمان‌های بسیار نزدیک به سال‌های قبل باشد، استقلال حسابرس در هر اندازه‌ای که باشد تغییر آنچنانی نمی‌یابد. لازم به ذکر است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش لورانس و همکاران (۲۰۰۲) همخوانی داشته، اما با نتایج پژوهش بهروزی^{۲۵} و همکاران (۲۰۱۳) و نتایج پژوهش انجل و دیوید (۲۰۱۲) همخوانی ندارد.

علاوه بر تاخیرهایی که به صورت عادی در ارائه گزارش حسابرسی به شرکت وجود دارد، تاخیرهای دیگری نیز صورت می‌گیرد که غیر مترقبه بوده و به وقوع پیوستن آن قابل پیش بینی نیست که در این پژوهش تاثیر این عوامل نیز بر استقلال حسابرس در قالب فرضیه دوم مورد بررسی قرار گرفت. هدف از آزمون فرضیه دوم این بود که آیا وقوع تاخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش یا کاهش استقلال حسابرس می‌شود یا خیر؟ همانگونه که در نگاره (۳) مشاهده می‌شود، مقدار سطح معناداری محاسبه شده برای متغیر تاخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی برابر ۰/۵۶۹۷ می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان ادعان نمود که تاخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی تاثیری بر استقلال حسابرس ندارد. در ارتباط با تفسیر ضریب متغیر مورد بررسی با توجه به این که رابطه آن با متغیر وابسته به صورت غیر معنادار است لذا نمی‌توان گفت که تغییرات آن منجر به تغییرات استقلال حسابرس می‌گردد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت وجود عوامل خارج از کنترل و غیرقابل پیش بینی که منجر به تاخیر در ارائه گزارش حسابرس می‌گردند بر کاهش یا افزایش استقلال حسابرس تاثیری نداشته و وقوع این موارد که ناشی از شرایط محیطی شرکت در سال مورد رسیدگی بوده تغییری در استقلال حسابرس به وجود نمی‌آورد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش انجمن حسابداران آمریکا (۲۰۱۰) همخوانی دارد که پژوهشگران به این نتیجه رسیده بودند

بین تاخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد. در حالت کلی می‌توان نتیجه گرفت که در هر دوره رسیدگی حسابرس به صورت‌های مالی یک سری عواملی وجود دارند که در صورت وقوع آن انتظار بر این است که حسابرس زمان بیشتری را به آن اختصاص داده و در نتیجه تاخیر در ارائه گزارش حسابرس به شرکت صورت گیرد؛ به عبارت دیگر، حسابرس در زمان برنامه ریزی رسیدگی به صورت‌های مالی علاوه بر رسیدگی‌های عادی که زمان مقتضی خود را می‌طلبد یک سری موارد دیگر قابل وقوع بوده که با در نظر گرفتن احتمال وقوع، نیازمند اختصاص زمان بیشتری می‌باشد، در نتیجه حسابرس بر حسب انتظارات از وقوع آن‌ها، در حق الزحمه خود لحاظ می‌نماید. در زمان وقوع این موارد و افزایش آن، با توجه به فشار زمانی که به شرکت و حسابرس برای ارائه گزارش‌های زود هنگام خود وجود دارد و همچنین با توجه به این که این موارد نیازمند اختصاص زمان بیشتری می‌باشند، در صورتی که حسابرس به این موارد رسیدگی ننماید حسابرس استقلال خود را به خطر انداخته و رسیدگی‌های خود را براساس استانداردهای حسابرسی انجام نداده است، چرا که این عوامل بر حسب اهمیت آن، ریسک حسابرسی را افزایش داده و احتمال افزایش ریسک پذیرش نادرست فزونی یافته و در نتیجه آن اثربخشی حسابرسی کاهش می‌یابد. با توجه به نتایج دو فرضیه مورد بررسی که نشان داد عوامل عادی که منجر به تاخیر در ارائه گزارش حسابرس می‌شود بر استقلال حسابرس موثر هستند و عوامل غیرعادی بر آن تأثیری ندارند، به حسابرسان مستقل پیشنهاد می‌شود که در زمان برنامه ریزی رسیدگی به صورت‌های مالی تمام عوامل مورد انتظار و قابل پیش بینی را شناسایی نموده و علاوه بر رسیدگی به موارد شناسایی شده، حسابهای دارای ابهام و حساس از جمله معاملات با اشخاص وابسته، حساب‌های دریافتی و پرداختی و سایر حساب‌هایی که فعالیت‌های اصلی شرکت در آن نمایان می‌شود را با دقت و تردید حرفه‌ای مورد بررسی قرار دهند و همچنین به زمان رسیدگی توجه داشته و دلایلی که منجر به ارائه گزارش زودهنگام یا دیر هنگام در سال‌های قبل بوده را در حسابرسی‌های خود لحاظ نمایند تا در استقلال ظاهری و واقعی خود در برابر شرکت و جامعه خدش‌های وارد نشود.

□ ۱۰- پیشنهادهای مرتبط با نتایج پژوهش

با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهادی کاربردی زیر ارائه می‌گردد:
براساس نتایج فرضیه‌های پژوهش به حسابرسان توصیه می‌شود که استقلال خود را فدای تعجیل در ارائه صورتهای مالی حسابرسی شده و گزارش حسابرسی ننمایند.
به سهامداران شرکتهای بوسی توصیه می‌شود که برای بهبود کیفیت اطلاعات و صورتهای مالی خود، بدون توجه به میزان حق الزحمه دریافتی و توجه به اعتبار و سابقه، حسابرسانی را انتخاب نمایند که استقلال خود را حفظ نمایند. این امر از یک طرف باعث می‌شود که کیفیت اطلاعات و صورتهای مالی شرکتها افزایش یابد و از طرف دیگر باعث عدم پنهان نمودن عدم مطابقت‌ها با استانداردهای حسابداری و حسابرسی می‌گردد.
به حسابرسان توصیه می‌شود که به دنبال فرآیند حسابرسی مستمر بروند تا هم فشار زمانی پایان

دوره حسابرسی بر آنها متحمل نشود و هم بتوانند در طول سال نظارت مستمر بر عملیات صاحبکار داشته باشند و مسائل و مشکلات بوجود آمده را در طی سال بررسی و حتی الامکان برطرف نموده و علاوه بر این در استقلال آن‌ها خدشه‌ای وارد نشود.

به سازمان بورس پیشنهاد می‌شود که شرکتهای بورسی را ملزم نمایند تا در یک فاصله زمانی معقول صورتهای مالی حسابرسی نشده خود را در اختیار حسابرسان قرار دهند تا به خاطر اتمام مهلت چهار ماهه بر روی حسابرسان فشار زمانی ایجاد نشود.

به موسسات حسابرسی و حسابداران رسمی جهت جلوگیری از خدشه دار شدن استقلال خود پیشنهاد می‌شود از پذیرفتن کار صاحبکارانی که خواهان ارائه زودتر گزارش حسابرس بدون توجه به میزان بررسی صورت گرفته توسط حسابرس هستند خود داری شده و بعد از برطرف شدن تردیدهای حرفه‌ای در رسیدگی‌های خود گزارش حسابرس را ارائه ننمایند و علاوه بر آن به سهامداران پیشنهاد می‌شود که هنگام خرید سهام به تفاوت زمان ارائه گزارش با حد متوسط زمان ارائه گزارش‌ها در چند سال قبل توجه نموده و در صورت وجود اختلاف حائز اهمیت صورتهای مالی ارائه شده را بیشتر بررسی نمایند.

□ منابع و ماخذ

- ۱- برزیده، فرخ و معدنچی، مجتبی. (۱۳۹۳). تأثیر تخصص موسسه حسابرسی در صنعت بر تأخیر گزارش حسابرسی. حسابرسی، نظریه و عمل. سال اول، شماره ۱، تابستان، صص ۱-۱۹.
- ۲- حاجیها، زهره و رفیعی، آزاده (۱۳۹۳). تأثیر کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی بر بهنگام بودن گزارش حسابرسی مستقل. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. دوره ۶، شماره ۲۴، صص ۱۲۱-۱۳۷.
- ۳- حسینی، سیدعلی، سیدی، جلال و حجت اسماعیل زاده. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر عملکرد شرکت و مالکیت نهادی بر سرمایه فکری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری. شماره ۱۵، صص ۹۷.
- ۴- دستگیر، محسن، خدادادی، ولی و مجید رستگار. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین ویژگی‌های مالی و غیرمالی شرکت با کیفیت اقلام تعهدی و سود. فصلنامه بورس اوراق بهادار. ش ۱۰.
- ۵- صادقی حسن آبادی، حسن. (۱۳۸۸). عوامل تأثیرگذار بر زمان صدور گزارش حسابرسی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۶- علی نژاد ساروکلائی، مهدی؛ شول، عباس و مریم بحرینی. (۱۳۹۳). تأثیر ویژگی‌های خاص شرکت بر فرصت‌های سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مطالعات حسابداری و حسابرسی. ش ۱۱، صص ۶۹ تا ۹۱.
- ۷- کمیته فنی سازمان حسابرسی. (۱۳۹۱). استاندارد حسابرسی. نشریه شماره ۱۲۴، انتشارات سازمان حسابرسی.
- ۸- معیری، مرتضی (۱۳۸۶). عوامل موثر بر به موقع بودن گزارش حسابرسی. پایان نامه کارشناسی

ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

- ۹- مهدوی، غلامحسین و حسینی نیا، سمیه (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله دانش حسابداری. مقاله ۱، دوره ۶، شماره ۲۱، تابستان ۱۳۹۴، صفحه ۷-۳۱.
- ۱۰- مهدوی پور، علی، موسوی شیری، سید محمود و علیرضا کریمی ریایی. (۱۳۸۹). عوامل موثر بر افشای اطلاعات مالی از طریق اینترنت در وب سایت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری. ش ۵، ص ۱۴۲ تا ۱۶۱.
- ۱۱- مهرانی، ساسان و پریسا سادات بهبهانی نیا. (۱۳۸۹). اقلام تعدی و بازده آتی سهام با تاکید بر مالکیت سهامداران نهادی و اندازه شرکت. تحقیقات حسابداری. ص ۳۸.
- ۱۲- واعظ، سید علی و احمدی، وریا. (۱۳۹۳). تأثیر حق الزحمه غیرعادی حسابرسی و تعداد بند اظهار نظر حسابرسی بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی. حسابرسی، نظریه و عمل. سال اول، شماره ۲، پاییز، صص ۱-۲۱.

13- Al-Ajmai, J. (2008). Audit and reporting Delays: Evidence from An Emerging Market. *Advances in Accounting. Incorporating Advances in International Accounting*, No, 24, PP. 217-226.

14- Al-Ghanem W., & Hegazy, M. (2011). An empirical analysis of audit delays and timeliness of corporate financial reporting in Kuwait, *Eurasian Business Review*, Vol 1, pp. 7390-.

15- Alim, ahmed and md. Hossain, (2010). Audit Report Lag: A Study of the Bangladeshi Listed Companies. *ASA University Review*, Vol. 4 No. 2, July-December, 2010.

16- American Accounting Association National Conference. (2010). Interpretation of Abnormal Audit Delays: Implications for Earnings Quality and Firm Value”.

17- Ashiq Ali et al (2000).”Accruals and future stock returns: Test of naïve investor Hypothesis”. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 15, No 2.

18- Augustine O. Okolie. (2014). AUDITOR TENURE, AUDITOR INDEPENDENCE AND CCRUAL – BASED EARNINGS MANAGEMENT OF QUOTED COMPANIES IN NIGERIA. *European Journal of Accounting Auditing and Finance Research* Vol. 2. No. 2, pp. 6390-

19- Bamber, E. M. , Bamber, L. S. , & Schoderbek, M. P. (1993). Audit structure and other determinants of ARL: An empirical analysis. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 12 (Spring) , 1-23.

20- Becker, C. L., DeFond, M. L., Jiambalvo, J., and Subramanyam, K. R. (1998): The effect of audit quality on earnings management, in: *Contemporary Accounting Research* 15. (1): 124-.

- 21- Behrouzi, Ali, Bahman Banimahd & Azam Soleymani. (2013). Audit Fees and Timeliness of Accounting Information: Evidence from Iran. *Journal of Basic and Applied*. 3(6)481487-.
- 22- Blankley Alan I. David N. Hurtt, and Jason E. MacGregor. (2014). The Relationship between Audit Report Lags and Future Restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory American Accounting Association*. Vol. 33, No. 2. pp. 27-57
- 23- Bonson-Ponte, E., Escobar-Rodriguez, T., & Borrero-Dominguez, C. (2008). Empirical analysis of delays in the signing of audit reports in Spain, *International Journal of Auditing* , Vol 12, No.2, pp. 129140-.
- 24- Bronson, S. N. , C. E. Hogan, M. F. Johnson, and K. Ramesh. (2011). The unintended consequences of PCAOB Auditing Standard Nos. 2 and 3 on the reliability of preliminary earnings releases. *Journal of Accounting and Economics*, Vol57,Pp. 95-114.
- 25- Craswel, A., Stokes, D. J. and Laughton, J. (2002). Auditor independence and fee independence, *Journal of Accounting and Economics*, 33, 253 – 275.
- 26- DeAngelo.L. (1981).“Auditor Size and Audit Quality”.*Journal of Accounting and Economics*.Vol 3. PP 189199-.
- 27- Dechow, P., Sloan, R. G., and Sweeney, A. P. (1996): Causes and consequences of earnings manipulation: An analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC, in: *Contemporary Accounting Research* 13 (1):136-.
- 28- Francis, J. R., Maydew, E. L., and Sparks, H. C. (1999): The role of Big 6 auditors in the credible reporting of accruals, in: *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 18.(2):1734-.
- 29- Givoly, D., & Palmon, D. (1982). Timeliness of annual earnings announcements: Some empirical evidence. *Accounting Review*, Vol 57, pp. 486508-.
- 30- Habib, A., & Bhuiyan, M. B. U. (2011). Audit firm industry specialization and the audit report lag. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 20(1), 32-44. <http://dx.doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2010.12.004>
- 31- Knechel, W. R., P. Rouse, and C. Schelleman. (2009). A modified audit production framework: Evaluating the relative efficiency of audit engagements. *The Accounting Review* 84 (5): 1607-1638.
- 32- Kross, W. & Schroeder, D.A. (1984). An empirical investigation of the effect of quarterly earnings announcement timing on stock returns, *Journal of Accounting Research*, Vol 22, No.1, pp.153176-.
- 33- Lambert, T. A. , J. F. Brazel, and K. L. Jones. (2010). Unintended Consequences of Accelerated Filings: Are Mandatory Reductions Associated with Reductions in Earnings Quality? Working paper, University of Massachusetts.
- 34- Laurence E Johnsona, Stephen P Daviesb & Robert J Freemanc. (2002). The effect of seasonal variations in auditor workload on local government audit fees and audit delay.

- Journal of Accounting and Public Policy, Volume 21, Issues 4–5, P 395–422.
- 35- Lee, H. Y., and M. Son. (2009). Earnings announcement timing and earnings management. *Applied Financial Economics* 19 (4): 319–326.
- 36- Leventis, S., Weetman, P., Caramanis, C. (2005). Determinants of audit report lag: Some evidence from the Athens Stock Exchange, *International Journal of Auditing*, Vol 9, No.1, pp. 4558-.
- 37- Mayhew Brian W. 18- Dunn, Kimberly, and Suzanne G. Morsfield. (2004). Auditor industry specialization and client disclosure quality .Working Paper, Baruch College-CUNY, University of Wisconsin, and The Capital Markets Company; <http://www.ssrn.com>.
- 38- Mohamad-Nor, M. , Wan-Hussin, R. (2010). Corporate governance and audit report lag in Malaysia. *Asian Academy of Management. Journal of Accounting and Finance (AAMJAF)* ,Vol. 6, No. 2, 5784-.
- 39- Moizer, P. (1997). Auditor reputation: the international empirical evidence, *International Journal of Auditing*, 1 (1), 61 – 74.
- 40- Ng, P.P.H. & Tai, B.Y.K. (1994). An empirical examination of the determinants of audit delay in Hong Kong, *British Accounting Review*, Vol 26, No.1, pp. 4359-.
- 41- Palmrose, Z. V. (1986). Audit fees and auditor size: further evidence. *Journal of Accounting Research*, 24 (1), (97 – 110).
- 42- Palmrose, Z. V. (1988). An analysis of auditor litigation and audit service quality, *The Accounting Review*, 64 (1), 55 – 73.
- 43- Sharad,k.,(2014), “The Timeliness of Quarterly Financial Reports of Companies in Malaysia”, Working Paper. Online at www.ssrn.com.
- 44- Wang, Mu Shun, (2011), “Intellectual Capital and Firm Performance”, Annual Conference on Innovations in Business & Management London, UK.
- 45- Wooten, T. C. (2003). Research about audit quality, *The CPA Journal* (January), 2003, <http://www.nysscpa.org>. Retrieved: April 21, 2012.